

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

29 12 2014 р.

м. Київ

№ 1535

Про завершення
I (підготовчого) етапу
дослідно-експериментальної роботи
на базі Голов'ятинської
загальноосвітньої школи I-III ступенів
Смілянської районної ради
Черкаської області

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 05.05.2014 № 542 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі Голов'ятинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Смілянської районної ради Черкаської області» проводиться дослідно-експериментальна робота за темою «Виховні механізми розвитку моральної самосвідомості зростаючої особистості».

На підставі рішення комісії з питань інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи з проблем виховання, розвитку дітей та учнівської молоді у загальноосвітніх навчальних закладах Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України від 23.12.2014 (протокол № 18) та з метою продовження дослідно-експериментальної роботи у 2014 - 2015 роках

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити як такі, що додаються:
  - 1.1. Звіт про завершення I (підготовчого) етапу дослідно-експериментальної роботи за темою «Виховні механізми розвитку моральної самосвідомості зростаючої особистості» на базі Голов'ятинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Смілянської районної ради Черкаської області;
  - 1.2. Програму II (концептуально-діагностичного) етапу дослідно-експериментальної роботи за темою «Виховні механізми розвитку моральної

самосвідомості зростаючої особистості» на базі Голов'ятинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Смілянської районної ради Черкаської області на 2014-2015 роки.

2. Комісії з питань інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи з проблем виховання, розвитку дітей та учнівської молоді у загальноосвітніх навчальних закладах Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України заслухати звіт Голов'ятинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Смілянської районної ради Черкаської області (далі – експериментальний навчальний заклад) про завершення II (концептуально-діагностичного) етапу дослідно-експериментальної роботи у квітні 2015 року.

3. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти надавати організаційну та науково-методичну допомогу педагогічному колективу експериментального навчального закладу у проведенні дослідно-експериментальної роботи.

4. Департаменту освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації сприяти експериментальному навчальному закладу у забезпеченні необхідних умов для організації і проведення дослідно-експериментальної роботи.

5. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Заступник Міністра

П. Б. Полянський

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти
і науки України
29.12.2014 № 1535

Звіт
про завершення I (підготовчого) етапу
дослідно-експериментальної роботи за темою
«Виховні механізми розвитку моральної
самосвідомості зростаючої особистості»
на базі Голов'ятинської загальноосвітньої школи I-III ступенів
Смілянської районної ради Черкаської області

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 05.05.2014 № 542 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі Голов'ятинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Смілянської районної ради Черкаської області» у період з травня 2014 року по листопад 2014 року педагогічний колектив загальноосвітнього навчального закладу працював над реалізацією завдань I (підготовчого) етапу дослідно-експериментальної роботи за темою «Виховні механізми розвитку моральної самосвідомості зростаючої особистості».

На підготовчому етапі експериментальної діяльності була уточнена програма дослідно-експериментальної роботи, де обґрунтовано актуальність дослідження, визначена тема, мета та завдання експериментальної роботи, а також конкретизовано зміст діяльності педагогічного колективу на кожному із етапів дослідження.

З метою нормативно-правового забезпечення дослідно-експериментальної роботи було складено Угоду про співпрацю з лабораторією морального та етичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України та підготовлені накази по навчальному закладу:

від 12.05.2014 № 95 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітньої школи за темою «Виховні механізми розвитку моральної самосвідомості зростаючої особистості»;

від 20.05.2014 № 97 «Про створення тимчасових творчих колективів для дослідження науково-методичної теми «Виховні механізми розвитку моральної самосвідомості зростаючої особистості».

Зокрема, відповідно до наказу, предметом дослідно-експериментальної діяльності тимчасових творчих колективів стали:

аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження;

узагальнення перспективного педагогічного досвіду за темою експерименту;

створення банку даних діагностичних методик для виявлення стану вихованості моральної самосвідомості особистості.

Протягом серпня 2014 року проведено комплексну діагностику готовності вчителів до реалізації завдань дослідно-експериментальної роботи та визначено рівні компетентності вчителів в аспекті дослідження:

рівень компетентності вчителів навчального закладу з питань розвитку моральної самосвідомості зростаючої особистості має такі показники: високий – 19,5%; достатній – 27%; недостатній – 46,5%; низький – 7%;

рівні готовності вчителів до самовдосконалення з питань розвитку моральної самосвідомості зростаючої особистості: високий – 21%; достатній – 25%; недостатній – 53%; низький – 1%;

рівень мотивації до участі у експериментальній роботі за темою дослідження: високий – 61%; достатній – 27%; недостатній – 11,5%, низький – 0,5%.

За результатами діагностування підготовлено індивідуальні рекомендації для вчителів. Кожна із тимчасових творчих колективів розробили програми діяльності, склали угоди про спільну діяльність в аспекті дослідження з батьківською радою та батьківським комітетом, Центром функціональної психолого-педагогічної діагностики та реабілітації дітей і підлітків відділу освіти Смілянської районної державної адміністрації, Черкаським національним університетом імені Б. Хмельницького.

На підготовчому етапі дослідження у системі методичної роботи шляхом проведення педагогічних читань, круглих столів, теоретичних конференцій педагогами закладу була опрацьована науково-методична література з різних аспектів виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості. Зокрема, педагогічний колектив ознайомлений із:

результатами психологічних досліджень сутності моральної самосвідомості особистості (роботи І. Д. Бежа, Б. Братуся, І. Булаха, У. Джеймса, Л. С. Виготського, І. В. Дубровіної, І. С. Кона, С. Р. Панталеєва, К. К. Платонова, С. Л. Рубінштейна, В. В. Століна, А. Г. Спіркіна, І. І. Чеснокова та ін);

працями з педагогіки Ю. А. Алексєєва, Є. В. Бондарєвського, В. Є. Гуріна, М. Й. Красовицького, О. В. Сухомлинської, І. Ф. Харламова;

науковими роботами, які стосуються вивчення моральних почуттів зростаючої особистості (Л. І. Божович, Г. М. Бреслав, Ф. В. Кадол, Г. І. Онищенко, В. О. Татенко, Т. О. Флорєнська, П. М. Якобсон);

науковими доробками про систему цінностей особистості (І. Д. Бех, С. С. Бубнова, Н. І. Гусяков, Н. Н. Кузнецов, Г. М. Прихожан, В. С. Собкін, Н. М. Толстих та ін.).

Опрацювання названої вище наукової літератури дало можливість педагогічному колективу закладу усвідомити наступні положення:

самосвідомість розглядається як система психічних механізмів, що пов'язана з усвідомленням людиною себе самої як особистості, своєї діяльності як члена суспільства, стосунків з іншими людьми, рис характеру, здібностей,

власних дій та вчинків, їх мотивів, цілей, моральних, фізичних властивостей тощо;

визначальною частиною самосвідомості є моральна самосвідомість особистості; це поле відносин людини і моралі, усвідомлення і оцінка себе через призму моральних цінностей;

самосвідомість проявляється у ставленні людини до самої себе, вона є одночасно і процесом, і результатом розвитку особистості, могутнім фактором самоконтролю, самокритики, самовдосконалення, самовиховання;

у своїй структурі самосвідомість є єдністю чотирьох компонентів – афективного, когнітивного, вольового, діяльнісного;

самосвідомість формується під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, розвивається у діяльності й спілкуванні.

Основна увага вчителів закладу протягом підготовчого етапу експерименту була зосереджена на опрацюванні наукової роботи І.Д. Бежа та К.І. Чорної «Концептуальні засади виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості в позакласній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів».

Це дало змогу педагогічним працівникам загальноосвітньої школи усвідомити, що саме через моральну самосвідомість особистості та її функції здійснюється найбільш ефективний моральний спосіб регулювання поведінки людини, яка добровільно, у цілковитій відповідності та гармонії зі своїми почуттями і переконаннями здійснює вчинки, що відповідають моральним вимогам суспільства; що сучасне виховання базується на гуманістичній особистісно орієнтованій парадигмі, у відповідності до якої важливим завданням вчителів є створення сприятливих умов для розвитку моральної самосвідомості та індивідуально-особистісних якостей учнів.

З'ясовано, що *моральна самосвідомість особистості* – це усвідомлення себе, своїх моральних цінностей, ставлень, якостей, потенційних можливостей, вчинків, їх мотивів і наслідків, регулювання власної поведінки та моральне самовдосконалення.

Науковці визначають такі основні *функції моральної самосвідомості*:
самоприйняття, самопізнання, самохвалення, моральна самооцінка;
моральна оцінка іншого (молодших, ровесників, старших, групи, соціуму,
цивілізації);

моральна рефлексія (здатність індивіда осмислювати свої якості, спонуки,
наслідки власних дій та вчинки для себе самого та інших людей; спроможність
до узгодження цілей власної поведінки із засобами їх досягнення);

моральний самоконтроль і корекція поведінки;

моральне самовдосконалення (опанування нових цінностей, розвиток
здатності до вільного і відповідального вибору, досягнення свободи,
поширення власного морального досвіду ціннісного ставлення до себе та
інших).

Для більш глибокого опрацювання педагогічними працівниками
концептуальних засад виховання моральної самосвідомості зростаючої
особистості у системі методичної роботи була проведена науково-теоретична
конференція за творчим доробком наукового керівника експерименту І. Д. Беха
«Концепція Я-центрованості у вихованні та духовному розвитку особистості»
(19.05.2014 р.), у ході якої педагоги закладу мали змогу усвідомити такі
важливі для нашого дослідження ідеї:

ставлення особистості до самої себе неможливе без процесу
самосвідомості, тобто без розвитку рефлексії як мислення, спрямованого на
самого себе;

сене високоціннісного життя особистості вимагає від неї усвідомлення
себе як носія духовності, що кардинально змінює духовно-світоглядну позицію
вихованця;

своєрідним інтегрованим ядром власної самосвідомості виступає Я-
духовне особистості як спонукальна сила до реальних суб'єкт-суб'єктних
перетворень у формі вчинків, поведінки і спілкування;

конкретній роботі над привласненням духовних цінностей має передувати мотив творення нового власного Я-духовного, який має бути свідомо сформований;

загальний мотив творення себе має передувати й просвітлювати конкретні спонуки, що передбачають оволодіння особистістю певною одиничною духовною цінністю;

внутрішня свідомість особистості має спрямовуватись на розгортання у вихованців спрямованої духовної роботи над собою, тобто духовної самосвідомості, без якої зростаюча особистість не підніметься до рівня людини духовної;

Я-духовне як психологічний механізм саморозвитку особистості набуватиме духовно саморозвивальної функції лише у контексті духовно-практичної діяльності вихованця; під духовно-практичною діяльністю розуміється духовна поведінка, ціннісно орієнтована предметно-перетворювальна діяльність та спілкування.

Підсумком цієї науково-теоретичної конференції стало переконання педагогічних працівників закладу в тому, що розроблена І. Д. Бехом Концепція Я-центрованого виховання своєю спрямованістю на розвиток духовності підростаючої особистості відкриває реальні можливості формування у неї дійсно реального погляду на життя, сутність якого полягає у готовності вихованця пояснити, як його духовне існування вступає у відношення з його зовнішнім, як Я-духовне виражається у цьому зовнішньому і впливає на нього. Процес духовного саморозвитку, коли вихованець свідомо ставить собі за мету самовдосконалення наявного Я-духовного, дозволяє підростаючій особистості бути соціально затребуваною за мірою найвищих життєвих цінностей.

Крім зазначених вище методичних заходів, протягом І (підготовчого) етапу дослідження на базі навчального закладу були проведені *круглий стіл* «Створення гуманного виховного середовища: школа, сім'я, громадська організація» (28.08.2014 р.); *конференція* «Основні компоненти виховання базових цінностей» (15.09.2014 р.) та *психолого-педагогічні семінари*:

«Природа дитини, її унікальність та місія» (12.05.2014 р.); «Складові Я-концепції і їх роль у самореалізації особистості» (09.06.2014 р.); «Особливості становлення «Я-концепції» зростаючої особистості» (08.09.2014 р.); «Етичні норми – соціально-психологічний інструмент впливу на розвиток відповідальної поведінки школярів» (13.10.2014 р.); «Особливості комунікативної взаємодії дітей у школі та соціумі» (27.10.2014 р.); «Основи гуманно-особистісного виховання дітей в освітньому процесі» (10.11.2014 р.).

Це дало змогу вчителям усвідомити поняття *«психологічні механізми впливу на особистість»*, які, слідом за І.Д. Бехом, ми розуміємо як психічну активність суб'єкта, який своїми діями може викликати потрібну йому психічну (морально-духовну) активність іншого суб'єкта психіки, а саме: певні відчуття, уявлення, думки, почуття, емоції, переконання, ставлення, вольові дії, їх мотиви тощо. Найбільш відомими в психології протягом тривалого часу були такі психологічні механізми впливу на особистість, як навіювання, примушування, санкціонування, вправлення, наслідування, психічне зараження тощо. Означені психологічні механізми здебільшого апелювали до свідомості зростаючої особистості як до об'єкту впливу, маніпуляції, а не до самосвідомості суб'єкта взаємодії.

Тому перед педагогічним колективом загальноосвітнього закладу постала необхідність опанування у ході науково-дослідної роботи розробленими доктором психологічних наук, академіком І. Д. Бехом психологічними механізмами інтеріоризації суспільних цінностей в особистісні, що апелюють як до свідомості, так і до самосвідомості особистості, передбачають стимулювання у неї потенцій морального самовдосконалення завдяки використанню сукупності методів переконання, інтимно-особистісного діалогу, педагогічного вмовляння та інших інноваційних методів.

Предметом особливої уваги педагогічних працівників закладу протягом наступного етапу дослідно-експериментальної роботи буде усвідомлення сутності та технології реалізації *психологічних механізмів виховання моральної самосвідомості дітей та учнівської молоді*, а саме:

двоетапного механізму рефлексивно-довільної інтенції (спрямованості);
 механізму цілісної Я-Ти-детермінації як альтернативи цілісної Его-детермінації;

механізму позитивного емоційного самопідкріплення Я-духовного.

Підсумки I (підготовчого) етапу експерименту були підбиті на педагогічній раді «Про результати реалізації завдань I (підготовчого) етапу дослідно-експериментальної роботи» (17.11.2014 р.), яка була проведена у формі засідання «круглого столу», що дало можливість обґрунтувати необхідність внесення коректив до програми дослідження та виховної системи навчального закладу. Результатом педагогічної ради стало розроблення моделі організації дослідно-експериментальної роботи, яка дозволяє проектувати діяльність педагогічного колективу відповідно до мети та завдань експерименту, визначити педагогічні, психологічні, методичні джерела формування та розвитку професійної компетентності вчителів.

Відповідно до програми дослідно-експериментальної роботи навчально-виховна та науково-дослідна діяльність загальноосвітнього навчального закладу на II (концептуально-діагностичному) етапі буде спрямована на:

подальше опрацювання педагогічним колективом теоретико-методологічних засад дослідно-експериментальної роботи за темою дослідження;

усвідомлення критеріїв, показників та рівнів сформованості моральної самосвідомості старшокласників;

підбір методик і технологій комплексного моніторингу експерименту;

здійснення діагностики готовності педагогічних працівників до реалізації психолого-педагогічних механізмів розвитку моральної самосвідомості дітей та учнівської молоді;

проведення діагностики рівня сформованості моральної самосвідомості учнів;

інформаційне забезпечення експериментальної діяльності: підготовка до проведення педагогічних рад, батьківських зборів, семінарів;

опрацювання педагогічним колективом наукових праць, у яких досліджуються психолого-педагогічні механізми розвитку моральної самосвідомості дітей різних вікових категорій;

проведення науково-практичного семінару відповідно теми експерименту;

розробка психолого-педагогічної програми та методичного забезпечення розвитку моральної самосвідомості дітей та учнівської молоді;

підбиття підсумків II (концептуально-діагностичного) етапу дослідно-експериментальної роботи.

Науковий керівник

І. Д. Бех

Директор школи

О.П. Коломійчук

Координатор

О.П. Номеровська

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти
і науки України

29.12.2014 № 1535

Програма
II (концептуально-діагностичного) етапу
дослідно-експериментальної роботи
за темою «Виховні механізми розвитку моральної самосвідомості
зростаючої особистості»
на базі Голов'ятинської загальноосвітньої школи I-III ступенів
Смілянської районної ради Черкаської області
на 2014-2015 роки.

№	Зміст роботи	Термін виконання	Очікувані результати
1.	Опрацювання педагогічним колективом теоретико-методологічних засад дослідно-експериментальної роботи з теми дослідження.	Грудень 2014 р. – лютий 2015 р.	Науково-методична база дослідження.
2.	Усвідомлення критеріїв, показників та рівнів сформованості моральної самосвідомості старшокласників.	Грудень 2014 р.	Готовність педагогів до здійснення діагностики.
3.	Підбір методик і технологій комплексного моніторингу експерименту.	Грудень 2014 р.	Методика діагностики. Діагностичний інструментарій.
4.	Здійснення діагностики готовності педагогічних працівників до реалізації психолого-педагогічних механізмів розвитку моральної самосвідомості дітей та учнівської молоді.	Січень 2015 р.	Аналітична довідка.

№	Зміст роботи	Термін виконання	Очікувані результати
5.	Проведення діагностики рівня сформованості моральної самосвідомості учнів.	Січень 2015 р.	Аналітична довідка
6.	Інформаційне забезпечення експериментальної діяльності: підготовка та проведення педагогічних рад, батьківських зборів, семінарів.	Грудень 2014 р. – березень 2015 р.	Плани заходів, науково-методичні матеріали.
7.	Опрацювання педагогічним колективом наукових праць І. Д. Беха, інших вчених, що досліджують психолого-педагогічні механізми розвитку моральної самосвідомості дітей різних вікових категорій; проведення науково-практичного семінару відповідно до теми експерименту.	Грудень 2014 р. – лютий 2015 р.	Програма семінару, методичні рекомендації.
8.	Розроблення психолого-педагогічної програми та методичного забезпечення розвитку моральної самосвідомості дітей та учнівської молоді.	Січень - березень 2015 р.	Цільова програма та методичне забезпечення розвитку моральної самосвідомості дітей та учнівської молоді.
9.	Підбиття підсумків II (концептуально-діагностичного) етапу дослідно-експериментальної роботи.	Березень 2015 р.	Науковий звіт.

Науковий керівник

І. Д. Бех

І. Д. Бех

Директор

О. П. Коломійчук

О. П. Коломійчук

Координатор

О. П. Номеровська

О. П. Номеровська